

Subjektivita jako problém

Termín „subjektivní“ má v běžném použití význam něčeho vnitřního a soukromého, navíc problematického, co je pouhým zdáním, co nemá se skutečným světem nic nebo jen málo společného a podobně. Možná to zpochybňování má původ ve starém Řecku, možná jinde a třeba mnohem dříve. Řekové však nenásledovaly starší vzory ve zpochybňování lidských sil a možností, ale postavili proti sobě ve velké ostrosti pouhé domnění (*doxa*) a opravdové vědění (*epistéme*); tím dali základ myšlence, že je možné něco „vědět“ (= vidět), aniž bychom u toho museli sami být (= aniž bychom se dívali). A tak si vytvořili fikci, že vedle smyslového dívání a vidění je možné a dokonce záhodné něco jako „vnitřní vidění“, tj. vidění bez očí, pouhým rozumem, pročištěnou myslí. Tato fikce se dlouho opírala o naše zkušenosti s čísly a také s vybranými rovinnými (později i prostorovými) obrazci či útvary. Jenže ani čísla, ani geometrické atd. útvary nejsou součástí skutečnosti kolem nás, ale jsou to – jak je ostatně patrné už z názvu – naše myšlenkové výtvořky. Že je možné a někdy mimořádně účinné takových myšlenkových výtvořů (modelů) používat také při poznávání „reálných“ skutečností (tedy někdy, ne vždy!), o tom není sporu; spory se vedly a vedou o to, kde je takovým „kvantifikacím“ třeba jejich platnost uznat a kde naopak jsou jejich nepřekročitelné meze. Tak se stalo, že antický koncept *epistéme* je vlastně už nepoužitelný bez závažných korektur; na druhé straně se však možnost myslet „jasně a zřetelně“ (*clare et distincte*) soustředila (začala soustřeďovat, stále to zatím pokračuje) na rozdíl mezi aktem myšlení a tím, co je tímto aktem (výkonem) myšleno, tedy těmi myšlenkovými modely, které rozhodně nejsou žádnou složkou ani součástí oněch aktů či výkonů, tedy té skutečné subjektivity (to je problém tzv. intencionality v užším vydání). Tak kupříkladu žádné číslo není záležitostí naší subjektivity, ale naše subjektivita se k němu pouze vztahuje – buď to číslo myslíme, vskutku míníme – anebo míníme něco jiného, eventuálně vůbec nic přesného či vůbec nic. A také práce s takovými myšlenkovými modely, ačkoli jde ovšem nutně vždycky o subjektivní výkony, není nebo aspoň nemusí a nemá být zatížena ničím „subjektivním“, tj. nesmí být tou naší subjektivitou nijak ovlivněna a tak na ní jakkoli závislá.

(Písek, 121103-2.)